

بسم الله الرحمن الرحيم

مشرح درس

انه لقران کریم فی کتاب مکنون لا یمسه الا المطهرون

اگر مستحضر باشید بحث ما راجع به آیات 63 تا 74 سوره بقره بود. این فقره در مورد داستان بنی اسرائیل و حالات بنی اسرائیل است. ما برخی از مطالب را مطرح می کنیم اما برخی از مطالب را به مطالعات شخصی خودتان واگذار می کنیم. برنامه این بود که امروز سراغ 75 تا 79 برویم اما وقتی یادداشت ها را نگاه کردم دیدم هنوز اینجا حرف وجود دارد و باید مطرح شود. در نوشته هایم دیدم در مورد این قسمت و آن منها لما یهبط من خشية الله مطلبی وجود دارد. بحث امروز ما یک بحث روشی است و من بحث های روشی را بیشتر پر رنگ می کنم چون به انسان سیاست رفتاری می دهد و منحصر به یکجا نیست. آیه 74 راجع به قساوت قلب بنی اسرائیل است ثم قست قلوبکم من بعد ذالک یعنی شما بنی اسرائیل قساوت قلب گرفتید خودتان به خودتان تیر خلاصی زدید و مانند سنگ شدید یعنی نفوذ ناپذیر شدید. فهی کالحجارة او اشد قسوة؛ وجه اشد بودن این است که سنگ قابلیت انفجار دارد قابلیت ترک خوردن دارد سنگ می تواند از خشیت خدا از بالا به پایین هبوط کند و... اما قلب شما بنی اسرائیل حتی این ها را هم ندارد و نفوذ ناپذیر است. نکته ای که هست در مورد این قسمت است که بعضی از سنگ ها به خاطر خشیت خدا هبوط می کنند و از بالا به پایین می افتند. این قسمت مفسران را به فکر برده است. مگر سنگ شعور دارد؟ مگر سنگ خشیت و خوف دارد؟ خشیت یعنی خوف همراه با خضوع و تذلل.

برخی در اینجا راه توجیه را طی کرده اند مثلاً آیه را جوری معنا کرده اند که با بدون شعور بودن سنگ بسازد مثلاً زمخشری از اهل سنت یا مرحوم طبرسی از شیعه می گویند مراد از یهبط یعنی از بالای کوه تکان می خورد و به پایین می افتد و خشیت، مجاز و کنایه از انقیاد برای امر الهی است. یعنی هیچ سنگی نمی تواند در مقابل اراده خدا بایستد. انقیاد تکوینی مراد است. استاد: آب، سنگ، برف و باران و... همه به امر الله است. آقای طبرسی می فرماید: نه این آیه بلکه آیات دیگر نیز که دلالت بر شعور در کوه می کند توجیه اش همین است مثلاً آیه لو انزلنا هذا القرآن علی جبل لرايته خاشعاً متصدعاً من خشية الله ... اگر جبال از چیزهای بودند که خشیت در آن ها راه داشت اگر قران بر آنها نازل می شد متصدع می شدند لکن کوه ها خشیت ندارند.

اگر ما پنج مفسر بزرگ داشته باشیم یکی از پنج نفر آقای طبرسی است ایشان سه دور تفسیر قرآن دارد.

من زمانی که روی این آیه کار می کردم بسیار به تفسیر المیزان امیدوار بودم چون المیزان هم جدیدتر است و هم با مشرب فلسفی نوشته شده و... آن موقع ها هم من اسفار، شرح منظومه، شرح اشارات خواجه و... را خوانده بودم و بسیار امیدوار بودم که علامه طباطبایی این آیه را بحث کرده باشد ولی متأسفانه ایشان نیز مانند دیگران بحث نکرده بود ایشان می فرماید: مراد از هبوط حجاره آن چیزی است که ما می بینیم بالای کوه ترک می خورد و قطعاتی از آن به واسطه زلزله به پایین می ریزند و... عجیب این است که گویا ایشان من خشیت الله را اصلاً ندیده است. البته ایشان عبارتی به این مضمون: انفعال شعوری تکوینی دارند که ما درست متوجه نشدیم.

تفسیر نمونه که جدیدتر از المیزان است و شبهه محور است انتظار می رفت این را مطرح کنند ولی متأسفانه مطرح نکرده اند. ما هم گلابه داریم هم راه حل؛ آیا این جور تفسیر کردن، تفسیر به رای نیست؟ آقایان شما طبق چه قانونی یهبط من خشية الله را به سقوط قطعه سنگ از کوه معنا می کنید؟ هر معنای قالبی دارد شما روی چه قالبی چنین می فرمایید؟ بله من هم مجاز،

استعاره و... را می فهمم اما آیا این قالب برای این معناست؟

یا در آیه لو انزلنا هذا القرآن ... آیا آن قالب برای آن معناست! اگر پدری به پسرش بگوید اگر من خدماتی که به تو کردم به حیوان هم می کردم تا نیم قد برای من خم می شد بعد کسی بگوید حیوان که شعور ندارد؟ بعد بگوید منظورم این است اگر خدمت می کردم و بنا بود خم شود خم می شد. من همیشه از این سو بسید دادن ها ناراحتم. آقایان مفسر شما نهایتاً می توانید بگویید ما آیه را نمی فهمیم و علمش را به اهلش واگذار می کنیم. چه اشکالی دارد کسی تفسیر بنویسد و در برخی مواضع بگوید من این را نمی فهمم.

مرحوم طبرسی بر حرف خود مقاومت کرده و فرموده بعضی ها گفته اند سنگ هم شعور دارد و.. ولی این وجه ضعیف است چون کوه تا وقتی کوه است محال است معرفت در آن باشد اگر هم کوه نیست بلکه حی است دیگر به آن کوه نمی گویند. من قبلاً فکر می کردم این کلام برای فلاسفه است چون من این را در ج 1 اسفار ص 276 دیده بودم بعد در آثار حاجی دیدم بعد از خواجه در شرح اشارات دیدم بعد از مرحوم محمد تقی آملی در شرح شرح منظومه دیدم. اما بعداً فهمیدم دانش امروز هم معتقد است نوعی از شعور برای جماد هست. بعد فهمیدم زجاج گفته بعضی سنگ ها شعور دارند.

آقای طبرسی در مورد آیه یسبح لله ما فی السماوات والارض چه می فرمایید؟ این چه تخصیصی می خورد؟ در روایات است پیغمبر فرمودند: یک سنگی بود که در جاهلیت بر من سلام می کرد و من این سنگ را می شناسم. حضرت وقتی از کنار احد رد می شوند می فرمایند: کوه احد ما را دوست دارد و ما هم کوه احد را دوست داریم. شما یک وقتی بگذارید و پایان نامه ای با این عنوان بنویسید: گستره شناسی شعور در غیر انسان و حیوان. این موضوع، شامل جمادات، گیاهان، آب و... می شود. باید قرآن و روایات را نگاه کند کلمات فلاسفه را ببیند و...

شما فقط می توانید نسبت به این مطلب استبعاد ابتدایی داشته باشید و بگویید مگر سنگ هم شعور دارد؟ فهم دارد و... برخی گفته اند یسجد یعنی سجده تکوینی یعنی سر سگ به زمین می خورد آیا این سجده است! اینکه می گویند سگ مگر سجده می کند و... این صرف استبعاد است نه برهان.

آقای زمخشری شما از کجا می فرمایید: کوه شعور ندارد؟ نکند کوه هم فکر می کند انسان ها شعور ندارند.

آقای طبرسی شما با همد در قصه سلیمان چه می کنید؟ البته آنها این را معجزه سلیمان می نامند و... اما به نظر ما راه باز است.

اگر ما در جایی به ظاهری برخوردیم که استبعاد داریم مقدر نگیریم سو بسید ندهیم و علمش را به اهلش واگذار کنیم. به نظر ما که اگر بگردید موارد زیادی را پیدا می کنید که سنگ هم شعور دارد.

خدا می فرماید: برخی از سنگ ها خشیت خدا را دارند و نافرمانی در مقابل خدا نمی کنند اگر دستور به سقوط هم بیاید سقوط من خشیت الله می کنند و... اگر آیه را این طور معنا کنیم می توانیم این آیه را بر سر بنی اسرائیل بگوییم و الا اگر سقوط بدون خشیت باشد چطور می خواهد این را بر سر بنی اسرائیل بگوییم. اگر مراد امر تکوینی باشد بنی اسرائیل هم امر تکوینی را دارند خُب بنی اسرائیل هم می افتادند و می مردند مریض می شدند و...

سوال: این طور که شما معنا می کنید باید همه سنگ ها خشیت الهی داشته باشند اما آیه می فرماید: بعضی از سنگ ها خشیت دارند؟

جواب: کی گفته من خشیت الله را به آخر بزیم من خشیت الله را به همه فقرات می زنیم. و ان من الحجاره لما یتفجر منه الانهار و ان منها لما یشقق فیخرج منه الماء و ان منها لما یهبط من خشیت الله ... اگر قرآن بفرماید: برخی از سنگ ها از خشیت الهی می افتد و... فرض بکنید اگر من خشیت الله به آخر هم بخورد باز هم مشکلی پیش نمی آید چون این ها طبق قاعده اصولی لقب است و لقب از جهت موازین اصول مفهوم ندارد. در جایی دیگر قرآن فرمود حیوانات محشور می شوند یا فرموده همه حیوانات شعور دارند سجده دارند و ...

برای جلسه آینده انشالله به سراغ آیات 75 تا 79 می رویم یک پیش مطالعه برای جلسه آینده بکنید.

الحمد لله رب العالمین